

Tūhuratia te Ao

Hangarau

Hei Āwhina i te Pouako

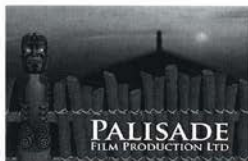
Te Hangarau i Roto i te
Marautanga o Aotearoa

TE TĀHŪHU O TE MĀTAURANGA

Ministry of Education

Te Kāwanatanga o Aotearoa

ISBN 978-0-473-16778-3

I whakaputaina ēnei kohinga rauemi e Tihi Ltd rātou ko Palisade Film Production ko Deanne Thomas.

Ki te hiahia koe ki ētahi atu kape o tēnei rauemi, whakapā mai ki:

Te Ratonga Kiritaki a Te Tāhuhu o te Mātauranga

Waea koreutu 0800 660 662

Waea whakaahua koreutu 0800 660 663

Imēra: orders@thechair.minedu.govt.nz

Tono mai rānei mā te Ipurangi www.thechair.minedu.govt.nz

ISBN 978-0-473-16778-3

He Kupu Whakatahi

E tika ana kia mihiā ngā tāngata katoa i āwhina ki te raranga i te rauemi hangarau nei. Ki a koutou katoa i whakawātea mai i a koutou, i hora mai i ngā mātauranga, i ngā pūkenga, i ngā āwhina, nei rā ā mātou mihi mutunga kore ki a koutou.

Kia whakamihia anō ngā tūpuna kua riro i te tirohanga kanohi, nā rātou ēnei taonga katoa, te reo Māori, ngā pūkenga me ngā mātauranga huhua, i tuku mai ki a tātou ngā uri whakaheke, hei tauira mō tātou.

Ko te whāinga o tēnei rauemi, he āta whakaatu i te hononga o Te Marautanga o Aotearoa ki ngā hapori o waenga i te iwi Māori e kawea ake ana i ngā kaupapa hangarau. Tērā anō te hiahia ki te tāpae i ētahi tauira o ngā kawenga hangarau o ēnei rā e ngahau ana, otirā he wero anō kei roto, hei whakatītina i ngā ākonga.

Kei roto i te kete rauemi nei ngā pukapuka e rima mā te ākonga, he kōpae ataata anō kua mahia hei hoa mō tēnā, mō tēnā. Ko tā ngā kōpae ataata, he tautoko i ngā kupu tuhituhi, he whakatakoto i ngā tauira o ngā kaupapa hangarau Māori e kawea ana i roto i ngā hapori tūturu, hei mātakitaki mā ngā ākonga.

Ko ia wāhanga o te rauemi e whakaata ana i ētahi karere matua. Ko te tino hoki o te hangarau, he whakaputa otinga e ngata ai ngā hiahia o te iwi, o te hapū, o te whānau, pērā anō i te wā ki ō tātou tūpuna. Ko te mea kua rerekē, ko ngā rawa, me te āhua o te whakamahi i ngā rawa e puta ai te otinga.

Ko tētahi kaupapa anō o te pukapuka nei, he āta whakaatu i ngā hono i waenga i ngā whāinga paetae i te taumata 6 o Te Marautanga o Aotearoa, ngā mahi ako, me ngā ara aromatawai.

Te Marautanga o Aotearoa

Ngā karere matua me noho tāhuhu mai ina whakamahia tēnei rauemi

Me whai take ngā kaupapa kia kore ai e whāia mō te kore noa iho.

Hei whakahiato i ngā mōhiotanga hangarau ka timata i te ao Māori me tōna hāngai ki te ao hurihuri. Me aro anō ki ngā uara ngā pūkenga me ngā mōhiotanga hangarau o te ao e taunga ana ia. (TMOA whārangi 104)

I a koe ka whakatakoto kōwae mahi mō tētahi o ēnei horopaki, kua e wareware he hāpai tonu tā te hangarau i ngā tikanga toitū. Me whai whakaaro ki a Papatūānuku ina kohikohi, ina porowhiu ngā tamariki i ngā rauemi i roto i ā rātou mahi. Me āta tiroiro te roa e koiora ana ā rātou hua, me te pānga whānui o ā rātou mahi ki te taiao nui tonu.

Ka uru mai anō ki te hangarau ngā mātauranga me ngā pūkenga o Te Hauora,

Ngā Tikanga ā-iwi, Te Pūtaiao, Te Pāngarau me Ngā Toi. Ā, ko Te Reo Māori hei tuitui i te katoa. Ka noho tahi ngā whenu e rua, Ngā Āhuatanga Matua me Te Whakaharatau Hangarau, ki te kōwae mahi kotahi. I te nuinga o te wā, kei roto i te horopaki ako ētahi Aho Hangarau e rua, e toru rānei e rere ana. Nā ngā aho, ko te arotahinga e whakatakotoria ai ngā horopaki.

Āra pea te mahi pai, ko te tīpako i tētahi aho kotahi, koia hei ārahi i te hanga o ngā mahi ako. Mēnā he aho tuarua, tuatoru, e pai ana, engari ko te aho tuatahi te mea nui. Ko ngā Whāinga Paetae ngā mea ka pūmau tonu i roto i te kōwae mahi.

Kei te tūtohi nei ētahi aho e tautoko ana i ngā horopaki kua noho mai ki tēnei rauemi.

TE HOROPAKI NGĀ AHO HANGARAU

He Wahakura	Te Aho Matua	Ngā Hanga me te Pūhanga Manawa
	He Aho Tautoko	Te Koiora
Te Tā Moko	Te Aho Matua	Te Tuku Mōhiohio
	He Aho Tautoko	Te Koiora
Te Miēre Mānuka	Te Aho Matua	Te Hangarau Kai
	He Aho Tautoko	Te Koiora Ngā Hanga me te Pūhanga Manawa
Te Tiaki Manu	Te Aho Matua	Te Koiora
	He Aho Tautoko	Ngā Hanga me te Pūhanga Manawa
Ngā Mahi Pāpāho Māori	Te Aho Matua	Te Tāhiko me te Hangarau Whakatina
	He Aho Tautoko	Te Tuku Mōhiohio

He Titiro Whānui ki ngā Karere Matua o roto i ngā Tuhinga

He Wahakura

Kua hoahoaina e tētahi tākuta o Ngāti Kahungunu he taonga hei whakaiti ake i te tokomaha o ngā pēpē Māori e 'mate pouraka' ana. Ko te taonga nei e kīia ana he wahakura. E hāpai ana te taonga nei i ngā uara Māori, i ngā tikanga Māori, ā, e tautoko ana i ngā whānau, i ngā hapū, i ngā iwi, kia riro anō i a rātou te mana whakahaere i ngā take e pāpā nei ki te iwi Māori o nāianei.

Ko te hua i puta ake, i takea mai i ngā mātauranga o ētahi wāhi e toru:

- Ngā tatauranga me ngā rangahautanga hauora
- Ngā mātauranga, ngā uara me ngā whakapono Māori
- Ngā pūkenga me ngā mātauranga o ngā kairaranga

Nā te tuituinga o ēnei momo mātauranga e toru, kua puta ake he taonga e whakaea ana i tētahi hiahia nui i Aotearoa.

E hāpai ana, e whakamihi ana te tuhinga i te whakaaro ko te kawenga hangarau, he hua ka puta ake i te kotahitanga o ngā mātauranga kua kapohia i wāhi kē.

Te Tā Moko

I konei ka āta toroa ngā take i hiahia ai ētahi o te iwi Māori kia tāia ō rātou kanohi, ō rātou tinana ki te moko. Ka tirohia anō ngā whakapono me ngā kawenga a ngā ringa tā moko. Ko te hiahia i tautohua, ko te hiahia o ētahi ki te whakapuaki i tō rātou tuakiri, i ngā whakapapa, tae atu ki ngā hononga ā-whānau, ā-hapū, ā-iwi. Ka kōrero ngā ringa tā moko mō ngā hoahoia me ngā takahanga ka whāia e tāia ai he moko ki te kiri. Ko te tā i te kiri tangata, he tino pūkenga ka hia tau e akona ana.

He hononga tata ō te horopaki nei ki Ngā Toi me Ngā Tikanga ā-Iwi.

Te Miere Mānuka

Ko te aronga o Te Miere Mānuka, ko tētahi hapori iti i te taiwhenua e āta whakatutuki ana i ētahi hiahia kua kitea i waenganui i a rātou. Heoi, me te uru mai anō, te mōhio rānei o te hapori whānui ake ki tēnei kaupapa e kawea ana i Whangaparāoa.

Ko tētahi mea nui, nō ngā Māori tonu ngā whenua e whakamahia ana mō te mahi miere, nō reira kei a rātou te mana whenua, he mea nui anō ki a rātou tā rātou tū hei kaitiaki mō ō rātou whenua.

Ko Tuihana Pook tētahi o ngā rangatira o te pakihī mahi miere koia te arotahinga o tēnei horopaki, ko ia anō te Tumukaki o te kura. Nā ēnei mahi e rua āna, kua takoto he huarahi ako atu anō mā ngā ākonga, i roto i tētahi horopaki tūturu.

Ahako he horopaki hangarau Te Miere Mānuka, he hononga ōna ki Ngā Tikanga ā-Iwi me Te Pūtaiao.

Te Tiaki Manu

Ko tētahi kaupapa ka ara ake i konei, me ngā kōrero mō Te Miere Mānuka, ko te mana whenua. I te mea nō te whānau Barrett tō rātou pito whenua i Kāpiti, ā, nō ngā kaitiaki o te te Ōmataroa Rangitaiki Block 2 tō rātou pito whenua, kei a rātou te mana ki te whiriwhiri ka ahatia aua whenua.

He āhua rite ngā wawata me ngā waiaro o ngā whānau e rua. Ki tā rātou, ko tēnei mea te tiaki taiao, te whāoomoo i a Papatūānuku, he whakapau kaha kia pūmau ki te mata o te whenua ngā momo māori mō ngā reanga kei te piki ake. Mā konei e kite ai, e rongoi ai, e mārama ai ngā tamariki kāore anō kia whānau mai ki ngā hua whakahirahira i puta ake i te mahi a Tānemahuta.

Ahakoia i tēnei taumata e tika ana kia āta whiriwhiri ngā ākonga mēnā ka taea ētahi otinga hangarau, taha moni nei, ko te taha mahi te aronga nui i ngā taurira o tēnei rauemi; mō muri kē pea arohia ai ngā pēheatanga taha moni nei. Arā, ko ngā uara, ngā whakapono, me ngā tikanga ngā mea e ārahi ana i ngā whānau, kua te moni.

He torokaha tonu te hono o Te Tiaki Manu ki Te Pūtaiao.

Ngā Mahi Pāpāho Māori

I Ngā Mahi Pāpāho Māori, ka whewherahia ngā huarahi i takoto i tētahi hiahia mutunga kore o ngāi tāua, te tangata, arā, ko te hiahia ki te kōrero, ki te whakapā atu, tētahi ki tētahi, me te whakapau kaha anō a te iwi Māori ki te whakapūmau, ki te whakaora ake i te reo Māori.

Ahakoia e tae atu ana ngā mahi a ngā rōpū pāpāho e kōrerotia ana i konei ki te motu whānui, ka taea tonutia e ngā iwi, e ngā hapū, e ngā whānau, e ngā kura, ā rātou ake pāhōtanga whāiti ake. Kei te rahi ngā whanaketanga taha hangarau i tēnei wā, ā, e kore e mutu te hiahia o te tangata ki te whakapā atu ki ētahi atu. Nō reira he nui ngā huarahi e wātea ana hei whai mā te rangatahi i te ao pāpāho.

I tēnei kaupapa, he wāhi anō kei ngā mātauranga me ngā pūkenga o roto i Ngā Toi me ngā ako-e. Ā, ko te reo Māori anō te wāhanga matua.

Te Whakatakoto Kōwae Mahi

Te Whakamahere ki te Kawe ake i te Mahi

Ka tae ngā ākonga ki tēnei taumata, ko te tikanga kua āhei rātou ki:

- te whakamahere ki te kawe ake i ā rātou ake mahi hangarau
- te hoahoa i ngā hua tērā ka puta
- te huritao, te arotake ā-hoa, me te arotake ā-rōpū
- te tautohu i te kiritaki matua me te whakamahere i tētahi hua e aronui ana ki ngā uara, ngā waiaro me ngā whanonga o tēnei hunga
- te tautohu i ngā mea tērā ka whakararu i te tutukinga o te mahi, me te kimi rongoā mō ēnei raruraru
- te whakarite whāinga me te whakatakoto rautaki e tutuki ai aua whāinga
- te whāwhā i ngā rawa me te whakatakoto kōwhiringa
- te whakataki kaupapa
- te hanga hoahoa ariā, tauira ariā
- te tautohu, te whakatauiria i ētahi āhuatanga hangarau, i ētahi āhuatanga o te kawe ake i te mahi, i waho o te akomanga.

Ētahi Āhutatanga e Tika ana kia Whiriwhiria i ngā Kōwae Mahi Katoa

Te Tautohu i Tētahi Hiahia

Mā te ākongā tonu pea te hiahia e tautohu, engari ka taea anō e te pouako te kōkiri, nā runga anō pea i te aranga ake o tētahi take o te wā. Anei ētahi taurira o ngā hiahia e whakatauiratia ana i tēnei rauemi:

He Wahakura. Ki te whakaiti ake i te tokomaha o ngā pēpē Māori e mate ohore ana, e 'mate pouraka' ana.

Te Tā Moko. Ki te whakaatu i te tuakiri, ki te whakaū i te whānaungatanga, i te noho haepapa.

Te Miere Mānuka. Ki te whakatika i te noho kore mahi i tētahi hapori i te taiwhenua.

Te Tiaki Manu. Ki te whakapūmau i ngā manu māori hei pārekareka mā ngā reanga whai i muri iho.

Ngā Mahi Pāpāho Māori. Ki te hora i ngā kōwhiringa pāpāho e whāngai ana i te mātauranga, i te pārongo, e whakangahau ana anō hoki i te hunga kōrero Māori, ahakoa te taipakeke.

Te tautohu me te whai māramatanga ki ngā take e pā ana ki te hiahia i tautohua.

- He aha i kīia ai tēnei kaupapa he hiahia?
- Nō wai te hiahia, e pāpā atu ana te hiahia ki a wai?
- He aha ngā pānga ki ētahi atu?
- He aha te take me whakariterite au ki te whakaea i tēnei hiahia?

Te Whakahaere me te Whakaatu Rangahautanga

Ko te kaupapa o tēnei rangahautanga:

- he whakawhānui i te mōhio o te ākongā ki te āhua o te hiahia, o te huarahi rānei e wātea ana
- he tautoko, he ārahi i te whakaaro, i te wānanga a te ākongā
- he whakamārama ake i tētahi āhutatanga
- he whai kia puta he otinga, he rongoā rānei i runga i te mārāma

He maha ngā huarahi hei whakaatu i ngā rangahautanga.

Ko te kaupapa o te whakaaturanga:

- he whakamōhio i ētahi atu
- he whai kia mārāma ake ō rātou ake whakaaro, mā roto tonu i te whakaaturanga atu ki ētahi atu
- he whakaū i te whakaaro he kaupapa tēnei e tika ana kia whāia
- he whai kia mārāma ētahi atu ki te hiahia, me ngā take e karapotī ana i taua hiahia.

Te Whakatakoto Mahere Whakatutuki mai i ngā Tohutohu

Ngā Tohutohu

Kei ngā tohutohu ētahi kupu whakaahua i te otinga e wawatatia ana, me ngā whakararu tērā ka rokohanga i te huarahi ki taua otinga.

Ka matapakihia te hiahia kua tautohua, ngā huarahi ka wātea, me ngā take e tika ana kia whiriwhiria.

Kei ngā tohutohu anō ngā whakahau whāiti e mahia ai, e whakamātauria ai te otinga. Kia haere ngā mahi, tērā pea ka mārāma ake te āhua o te otinga e wawatatia ana, hei reira whakatikaina ai ngā tohutohu me ngā whakahau whāiti.

Ko tā te mahere whakatutuki, he whakaraupapa i ngā takahanga e tutuki ai tētahi mahi, tētahi whāinga kua tohua i roto i ngā tohutohu. Ka kuhuna ki te mahere whakatutuki ētahi, te katoa rānei o ēnei hanga e whai ake nei, kia kawea whakamuatia te mahi rangahau i runga i te mārāma:

- He uiuinga
- He tae ā-tinana ki te wāhi ki reira whakatūria ai te otinga
- He matapakinga ki te kiritaki
- He toro i te ipurangi
- He toro i ngā hautaka, ngā pukapuka me ērā atu tānga kōrero.

Ina noho ngā ākongā ki te whakarite whāinga, ka pērā rātou i te mea kua oti i a rātou ngā take me te hiahia te arotake, ā, kua pai tā rātou whakarite i tētahi ara hei kawea whakamua i ngā mahi. Heoi, me whakamahara atu rātou kia pēnei te āhua o ngā whāinga:

‘Āta Whakahua	(Ōna āhua katoa)
Ine	(Me pēhea mōhio ai kua oti i a au?)
Eke taumata	(Ka taea e au te whakatutuki?)
Whai kiko ana	(E hāngai ana ki aku mahi?)
Hōtaka	(Ā hea mutu ai?)

Ngā Mea hei Whakaaro Ake me ngā Here

Me āta whakaaro ake ngā ākongā ki ēnei āhuatanga:

Ngā Rawa. He aha ngā rawa e wātea ana ki a au? E hāngai ana, e rite ana ēnei rawa? Ka pā he raru ki te taiao ki te whakamahi au i ēnei rawa?

Ngā Utu. He aha ngā utu o ngā rawa, ngā taputapu, me tētahi whakamātauranga whaitake o taku otinga? Ka taea e taku pūtea te pīkau aua utu?

Te Wā. Ka hia te roa e whāia ana? Ka whaitake anō kia pērā te roa? Ka taea anō?

Te Wāhi me ngā Taputapu. Ka āhei anō au ki ngā taputapu e hiahia ana? Ki hea whakawhanaketia ai te otinga nei?

Te Mātauranga. He aha ngā mātauranga, ngā mōhiotanga me mau i a au e taea ai e au tēnei kaupapa te whakatutuki?

Ngā Āwhina a Ētahi Atu. Ko wai mā te hunga he āwhina kei a rātou? Kei hea ngā tohunga? Me pēhea taku kimi i a rātou, taku whai kia āwhina mai rātou i a au?

Anei tētahi whakatakoto māmā mō te waihanga mahere whakatutuki:

He aha	Ko wai / Mā wai	Āhea	Te Hua kia Puta
--------	-----------------	------	-----------------

He whakamārama

Ina mahi ngā ākonga ki te whakatutuki i tā rātou hoahoa ariā tuatahi, tērā tonu pea ka hiahia whakarerekē i ā rātou mahere whakatutuki.

I ia takahanga o te mahi, me pātai rātou i ngā pātai e whai ake nei:

- Kua puta i a au te hua i whāia?
- Āe rānei e pai ana te hua?
- Ka taea te whakapai ake?
Me whakapai ake?
- I te tutukinga, e rite ana aku whakaaro ki aku whakaaro i te tīmatanga?

I tēnei tukanga, e tika ana anō kia rite tonu te whakawā a te ākonga i ngā mahi me te whakatikatika haere.

Te whakamātau me te kite i ngā hapa

Me ako rawa tēnei mea te pūkenga hangarau ā-ringa. Kei tēnei rauemi ētahi tauira pai o tēnei tūāhua, kei He Wahakura me Te Miere Mānuka pea ngā tino tauira.

Mā te pouako rawa e whakataki te whakamahinga o ngā taputapu, kia whāwhāria ai e ngā ākonga i runga i te haumarū. Arā, me whakaako ngā pūkenga mō te whakamahi haumarū i ngā taputapu, me mōhio ki te āhua o ētahi rawa, o ētahi matū, he pēhea anō hoki te tauhohe a tētahi ki tētahi, me ērā atu āhuetanga katoa.

Te hanga i tētahi tauira taketake

I ngā wāhi e tika ana kia hangaia he tauira taketake, akiakihia ngā ākonga kia pērā. Kia takoto te tauira taketake ake, kua pai te haere o ētahi atu whakamātau, kua puta anō he whakatau mō te hāngai o te otinga hei whakatutuki i te hiahia i tautohua. Ko te nuinga o ngā tauira taketake ake, he mea hanga ki ngā rawa iti ake te utu i te mea tūturu.

Te otinga tūturu

Ehara i te mea, katoa ngā otinga he taonga ka whāwhāria e te ringa. Kei te āhua tonu o te hiahia i tautohua. Tērā pea he tukanga, he taiao, tērā tonu rānei he momo taonga. Ā, ko ētahi, kāore e āta kitea e te karu. Tērā pea he waiata, he pūnaha whakahaere, he wāhanga noa iho rānei o tētahi pūnaha, o tētahi taonga nui ake.

Ngā Huarahi Aromatawai me ngā Hono ki te NCEA

Kei te uhi whakaroto o ia pukapuka ngā whāinga paetae e rite ana, mai i te taumata 6 o te marautanga. I te tūtohi i raro nei e whakaataria ana te hononga i waenga i ngā Whāinga Paetae, te wāhanga o te rauemi e pā ana ki te Wahakura,

me ētahi āhuatanga o te Paerewa Paetae i te Taumata 2 o te NCEA. Hei whakatauiria tēnei me pēhea te whakamahi i tēnei rauemi ki te whakatakoto huarahi aromatawai.

Whāinga	He taunakitanga, he tauira nō roto i te tuhinga	Paerewa
Ka tirohia ngā uara me ngā whakapono o iwi kē, ka:	He Wahakura	MAS90344 Te whakawhanake me te tauira i tētahi hoahoa o tētahi ariā i roto i ngā hanganga me ngā pūhanga manawa o te hangarau Paearu Kaiaka
whakahāngai ki te otinga	Ka mau tonu ngā uara me ngā tikanga Māori i roto i te whanaketanga o te wahakura. Ina rā, ahakoa i tautohua te hiahia i ngā tatauranga me ngā kitenga hauora whānui, kāore i titaha te hua i puta i ngā whakapae o te ao hauora whānui. Ko tētahi hoki o ngā āhuatanga i āta arohia i te hanganga o te taonga nei, ko te hiahia o ngā mātua Māori kia moe mai ā rātou pēpē i ō rātou taha. Nō reira, he mea nui kia kitea he otinga e taea tonutia ai tērā.	Te whakaraupapa i ngā āhuatanga matua, te whakamārama i ngā pānga matua me ngā pāhekohekotanga matua, i roto i te hanga kōrero tohu whakamārama mō tētahi take.
mōhio ki ngā whakaharatau	Ka hoki a Tākuta Tipene-Leach ki ngā kuia o Tūrangānui-a-Kiwa ki te kimi i tā rātou tautoko, i ō rātou mātauranga raranga. Kei ō tātou hapori tonu ngā rōpū e kawē ana i ngā kaupapa hangarau. He mea nui kia tautohua rātou. I kimihia ngā mātauranga hangarau o ngā kairaranga mō te tukanga, te hoahoa me te momo harakeke tino kaha hei hanga i te wahakura. Nā konei i kore ai e pā he raruraru nui, taha haumarū, i te tauritanga ki te kuhu atu i te pēpē ki roto.	Te whakawhanake, te arotake me te whakahau tōtika i tētahi mahere mahi hei whakatutuki i ngā rapanga/wā arotau. Te whakamahi mahere mahi hei āwhina i te whakahaere o ngā mahi.
whakarite ki ngā hangarau a tangata kē	I kimihia ngā kōrero mō ngā ritenga moe a ngā tūpuna, me te kite anō i ngā āhuatanga ōrite o te wahakura me te kete a Moses. Ko te hunga mātāmua e whai pānga ana ki tēnei kaupapa, ko ērā o ngā wāhine hapū he āhuatanga kei a rātou e nui ake ai te tūpono mate ohorere o ā rātou pēpē. Ka waihangatia he tauira ariā, nō muri mai ka whakapaitia ake, taha rerehua, taha haumarū. He mea āta whakamātau te wahakura kia mōhiotia ai āe, e hāngai pū ana ki tōna kaupapa i hangaia ai.	

Whāinga	He taunakitanga, he taurira nō roto i te tuhinga	Paerewa
<p>mārama ki ngā ārai me ngā huarahi wātea ka taea.</p>	<p>He maha ngā take i ara ake, kāore anō kia tatū. Me tautoko rawa ngā tapuhi whakawhānau e tohaina ai ngā wahakura ki ngā whānau noho mōrearea. Ko aua tapuhi anō tētahi rōpū mātāmua i roto i te kaupapa; ki te tautokona e rātou te wahakura, tērā ka whakamahia, ka whakaaetia e ngā whānau Māori. Ki te kore e tae atu, e whakamahia e ngā whānau noho mōrearea, e kore e whaihua tonu tēnei kaupapa.</p> <p>Ki te hāpaitia ake e ētahi atu whakahaere, ki te kī ake rātou e whaihua ana, koia e whakaiti ana i te tokomaha o ngā pēpē mate ohore, tērā pea ka kitea he pūtea hei tautoko i ngā kairaranga me ō rātou pūkenga.</p>	<p>Te whakamahi rawa hanga taurira hei whakamātau i te pai hei whakatutuki i te kaupapa o te hoahoa o tētahi ariā, ki ngā tāngata tino whai wāhi o te hapori whānui.</p>
<p>Ka tūhura i ngā āhuatanga matua o te tangata e pā ana ki:</p>		
<p>ngā pūnaha, ngā tukanga rānei</p>	<p>Ka rarangahia ngā wahakura e ngā whānau, e ngā hapū, e ngā iwi. He raranga tahi te mahi, e ea ai te kaupapa kotahi.</p> <p>Kua takoto ētahi whakaritenga e noho haumarua ai ngā pēpē ka tahi, e kore ai e tere ruha te wahakura ka rua.</p>	
<p>te hiahia o ngā kiritaki</p>	<p>I āta kitea te hiahia o te hapori ki tēnei taonga, i roto i ngā tatauranga hauora.</p>	
<p>ngā rautaki whakatairanga ki te kiritaki.</p>	<p>I tēnei wā, kua riro mā ngā ngutu o te iwi, me ngā rauemi a ngā kaimahi Māori o SIDS, e kawe haere ngā rongo mō tēnei taonga.</p> <p>Arā ētahi rōpū raranga iti puta noa i te motu kua tae atu ki a rātou ngā rongo mō te wahakura, mā roto i ō rātou whātuinga whakawhiti kōrero.</p>	

E whakataura ana ngā tuhinga nei i ngā whakaritenga o roto i te maha tonu o ngā Paerewa Paetae. Hei taurira:

MAS 90351 Te whakawhanake me te whakahaere i tētahi tau otinga kotahi i roto i te hangarau hanga me ngā pūhanga manawa o te hangarau.

Ko te Wahakura te tino taurira o tēnei, ina ōna kōrero i te tūtohi o runga ake nei.

MAS 90352 Te whakawhanake i tētahi tau otinga i roto i te hangarau me tētahi tukanga whakaputa, ka haere tonu

Nā te horanga o te ariā o te wahakura ki ngā hapori raranga i tēnā rohe, i tēnā, kua tū mai he pūnaha waihanga wehenga rau, hei whakaea i te hiahia.

E puta ai te ihu o te ākongā i te hangarau, me wairua auaha, me āhei anō ia ki te torotoro, ki te whakapakari, ki te whakamahi i ngā pūkenga hou, ki te kawē tika i ngā āhuatanga hangarau, ki te whakawā i a rātou anō, ā, ki te ū tonu, ki te arotahi tonu ina pā he raruraru. Engari ko te mea nui, kia kawea ēnei mea katoa i tētahi taiao ako e haumarua ana, taha ahurea, e hāpai ana i ō rātou uara me ā rātou tikanga.

